

**“หอมดอกราตรี แม่ไม่สดสี หอมคีน่าดม”:
การนำเสนอแนวคิด “กุลสตรี” ในนวนิยาย ราตรีประดับดาว***

อธิพร ประเทืองเศรษฐ์**

รับบทความ: 14 พฤศจิกายน 2567

แก้ไขบทความ: 20 ธันวาคม 2567

ตอบรับ: 24 ธันวาคม 2567

บทคัดย่อ

ราตรีประดับดาวเป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว.วินิจฉัยกุล ที่มีตัวละครเอกเป็นผู้หญิงที่มีชีวิตอยู่ในช่วงเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การนำเสนอแนวคิด “กุลสตรี” อันเป็นแนวคิดหลักของนวนิยายเรื่องนี้ การวิเคราะห์ห้วงองค์ประกอบวรรณกรรมของนวนิยายเรื่องนี้สรุปได้ว่า “กุลสตรี” ในนวนิยายเรื่องนี้ หมายถึง ผู้หญิงที่ไม่ต้องมีชาติตระกูลดี แต่ต้องเป็นผู้หญิงที่ได้รับการอบรมสั่งสอนให้มีความประพฤติดี สามารถเลี้ยงดูตัวเองได้ ว.วินิจฉัยกุลนำเสนอแนวคิดดังกล่าวด้วยกลวิธีสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ 1. การสร้างตัวละครคู่เปรียบระหว่างเกตุเป็นนางเอก และเนื้อทองผู้เป็นนางร้าย และ 2. การสร้างปมปัญหาและการ

* บทความนี้เรียบเรียงจากโครงการวิจัยเรื่อง *อ่านหญิง: ความหมายของตัวละครหญิงในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์สมัยรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 7 ของ ว.วินิจฉัยกุล* ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการทำวิจัยจากโครงการสนับสนุนทุนวิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

** อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ (อีเมล: Athiporn23@gmail.com)

คลี่คลายปัญหา ซึ่งปัญหาสำคัญของเรื่องมี 2 เหตุการณ์หลัก คือ การนอกใจของสามีเกิด และการตัดสินใจทางการเมืองในเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ที่ทำให้นาถสามีของเกิดตัดสินใจได้ว่าใครคือผู้หญิงที่เขาควรใช้ชีวิตอยู่ด้วย ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ในแง่หนึ่ง ลักษณะ “กุลสตรี” ที่นำเสนอในนวนิยายเรื่องราตรีประดับดาว เป็นแนวคิดที่แตกต่างจากแนวคิดกุลสตรีในอดีต เนื่องจากผู้ประพันธ์ไม่ได้นิยามว่าผู้หญิงจะต้องมีชาติตระกูลที่ดีจึงจะได้ชื่อว่าเป็นกุลสตรี เช่นเดียวกับเกิด ลูกของชาวบ้านเมืองเพชรบุรีที่ไม่ได้มีชาติตระกูลใหญ่โต แต่หากเป็นผู้หญิงที่ได้รับการอบรมสั่งสอนจากครอบครัวและเป็นผู้ประพฤติตนดี ก็ได้ชื่อว่าเป็นกุลสตรีได้ ในขณะเดียวกันการนิยามคำว่า “กุลสตรี” ผ่านนวนิยายเรื่องนี้ก็เป็นการผลิตซ้ำแนวคิดกุลสตรีตามชนบผู้หญิงที่ยังคงยึดติดกับจริยธรรมจรรยาบางประการ เช่น ผู้หญิงดีต้องเป็นศรีภรรยาที่ดี ซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อสามี เป็นแม่ที่ดีที่ต้องนึกถึงลูกก่อนความรู้สึกของตัวเอง เป็นต้น โดยนัยนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า แนวคิดกุลสตรีในนวนิยายเรื่องราตรีประดับดาวเป็นแนวคิดที่ “ก้าวหน้าอยู่ในกรอบ”

คำสำคัญ: นวนิยายอิงประวัติศาสตร์, ว.วินิจฉัยกุล, แนวคิดเรื่องกุลสตรี

“Though not Colorful, Its Fragrance is Delightful”:
The Presentation of the Concept of “Perfectly Virtuous Woman” in
the Novel, *Ratri Pradap Dao**

Athiporn Prathuangset**

Received: November 14, 2024

Revised: December 20, 2024

Accepted: December 24, 2024

Abstract

V. Vinicchayakul's *Ratri Pradap Dao* is a historical novel that narrates the life of a female heroine during the Siamese revolution of 1932. This article seeks to examine the significance of the notion of 'Kulasatri' (perfectly virtuous woman) as depicted in the novel, along with an analysis of the author's strategies employed to convey this concept. An analysis of the literary elements reveals that Kulasatri, as depicted in the novel, is not inherently from an upper-class background; rather, she is required to be educated, refined, and self-sufficient. V. Vinicchayakul elucidated this topic

* This article is part of the research project, *Reading Women: The Significance of Female Characters in V. Vinicchayakul's Historical Novels Set in the Reigns of King Rama IV to King Rama VII*, which received a research grant from Faculty of Humanities and Social Sciences, Surindra Rajabhat University Research Support.

** Lecturer, Education Program in Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Surindra Rajabhat University (email: Athiporn23@gmail.com)

by using two literary strategies. The first strategy employs two contrasting female characters, the protagonist Kate and the antagonist Nuethong, to symbolize distinct archetypes of womanhood. The second technique pertains to the development of the conflict in the narrative, wherein Nath, Kate's husband, engages in an extramarital affair with Nuethong. The conflict escalates when Nath opts not to align with the Siamese revolutionaries, as Nuethong desires, ultimately affirming Kate as his genuine love. The findings indicate that, on the one hand, the portrayal of Kulasatri in the novel diverges from historical interpretations, as the author refrains from associating virtuous women solely with upper-class lineage, and instead defines them by their comportment, exemplified by Kate, a daughter of a local family in Phetchaburi. On the other hand, the author's concept of Kulasatri reflects a conventional perspective of virtuous women, predicated on moral virtues such as fidelity to one's husband and devotion to the children. Consequently, it may be asserted that the notion of Kulasatri in the novel is 'moderately progressive'.

Keywords: historical novels, V. Vinichayakul, the notion of Kulasatri (perfectly virtuous woman)

บทนำ

ราตรีประดับดาวเป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์แนวชีวิตประวัติที่ประพันธ์โดย ว.วินิจฉัยกุล (คุณหญิงวินิตา ดิถียนต์) นวนิยายเรื่องนี้ได้รับแรงบันดาลใจในการประพันธ์จากหนังสืออนุสรณ์งานศพของคุณหญิงวิเศษสิงหนาท (เก่ง จุลานนท์) ดังที่ ว.วินิจฉัยกุล กล่าวไว้ว่า “...เมื่ออ่านแล้ว ก็ขออนุญาตนำเรื่องนี้ไปเป็นเค้าโครงเรื่องนิยาย เพราะชีวิตของคุณหญิงวิเศษสิงหนาท เป็นชีวิตที่น่าทึ่งของผู้หญิงไทยประเภท ‘เปลก็ไกว ดาบก็แกว่ง’ โดยแท้ แม้ว่าท่านจะไม่ต้องไปสู้รบตบมือกับข้าศึกที่ไหน แต่การสู้รบในสมรภูมิชีวิต จนกระทั่งถึงขั้นได้อาสน์งามในบันปลาย ก็สะท้อนความคิดได้อย่างหนึ่งว่า สังคมครอบครัวที่พัฒนาได้อย่างมีคุณภาพ เกิดจากคุณภาพของผู้เป็นแม่มีส่วนบันดาลอย่างมาก” (ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 583)

ความน่าสนใจประการหนึ่งของนวนิยายเรื่องนี้คือ ผู้ประพันธ์นำเสนอตัวละครเอกหญิงที่มีลักษณะของความเป็นกุลสตรีที่ผสมผสาน ทั้งความเป็นกุลสตรีแบบจารีต และความเป็นกุลสตรีแบบใหม่ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงน่าสนใจศึกษาว่าความเป็นกุลสตรีที่นำเสนอในนวนิยายเรื่องนี้มีลักษณะอย่างไร และผู้ประพันธ์นำเสนอแนวคิดกุลสตรีผ่านตัวละครเอกหญิงด้วยกลวิธีอย่างไร

งานวิจัยที่ศึกษานวนิยายของ ว.วินิจฉัยกุล มีอยู่หลายเรื่อง เช่น ความขัดแย้งทางสังคมในนวนิยายของ ว.วินิจฉัยกุล ของวรางคณา ทวีพรรณ (2552) กลวิธีการประพันธ์ในนวนิยายของ ว.วินิจฉัยกุล ช่วง พ.ศ. 2545-2554 ของสุนิสา กำเนิดทอง (2557) วิถีชีวิตและค่านิยมของคนไทยสมัยรัชกาลที่ 7 ถึงรัชกาลที่ 8 ในนวนิยายของ ว.วินิจฉัยกุล ของศศิพรหม มัธยัสต์สุข และคณะ (2556) วิเคราะห์นวนิยายของ ว.วินิจฉัยกุล เรื่องรัตนโกสินทร์และสองฝั่งคลอง ของพรพิไล ธรรมชูโชติ (2543) แต่ยังไม่พบว่ามีการงานวิจัยใดที่ศึกษาเฉพาะนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องราตรีประดับดาว ในประเด็นเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องกุลสตรีอันเป็นแนวคิดสำคัญของนวนิยายเรื่องนี้ ด้วยเหตุดังกล่าวผู้วิจัยจึงจะวิเคราะห์แนวคิด “กุลสตรี” ที่นำเสนอในนวนิยายเรื่องนี้ว่ามีความหมายอย่างไร และวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอแนวคิดดังกล่าว

เรื่องย่อและแนวคิดหลักของราตรีประดับดาว

ราตรีประดับดาว เล่าเรื่องราวของเกด หญิงสาวชาวเมืองเพชรบุรีที่ได้แต่งงานกับข้าราชการชั้นสูงคือคุณนาถ เกิดคลอดลูกและลูกมีสุขภาพไม่แข็งแรง เธอจึงไม่สามารถเดินทางไปพร้อมกับสามีที่ต้องไปรับราชการต่างจังหวัดที่ห่างไกลได้ เกดจึงตัดสินใจกลับไปอยู่บ้านของแม่ที่เพชรบุรีเพื่อดูแลลูก โดยหวังว่าเมื่อลูกโตขึ้นมีสุขภาพแข็งแรงแล้วจึงค่อยให้สามีมารับเพื่อไปอยู่ด้วยกัน แต่ชีวิตกลับไม่เป็นไปตามที่วางแผนไว้ หลังจากสามีเกดย้ายไปรับราชการที่ต่างจังหวัดได้ไม่นาน เขาได้สร้างคุณงามความดีจนได้เลื่อนชั้น ระหว่างนั้นเขาได้เข้าไปรายงานตัวที่กรุงเทพมหานคร ที่นี่เองที่สามีเกดได้รู้จักกับเนื้อทอง หญิงสาวที่เมื่อเห็นเขาครั้งแรกก็ต้องการได้มาเป็นสามี โดยไม่สนใจว่าเขามีภรรยาและลูกแล้ว นาถอาศัยอยู่กับเนื้อทองในกรุงเทพฯ ส่วนเกดเมื่อลูกเติบโตแข็งแรงก็ต้องการตามหาสามีเพื่อจะได้ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน เมื่อได้ข่าวจากคล้ายผู้เป็นญาติสนิท ว่าสามีเขามารับราชการอยู่ที่กรุงเทพฯ เกดจึงเข้ามาตามหา โดยขออาศัยอยู่กับเจ้าจอมอำพัน เจ้านายเก่าของแม่เอี่ยม แม่ของเกด เจ้าจอมอำพันมีน้องชายชื่อณัฐ ทำงานเป็นนักข่าว ช่วยตามหาสามีให้เกด กระทั่งวันหนึ่งเกดได้รู้ความจริงเกี่ยวกับสามี หล่อนจึงต้องการหย่าขาดจากสามีและกลับไปอยู่บ้านที่เพชรบุรี แต่เจ้าจอมอำพันห้ามไว้ เพราะคิดว่าเกดเป็นภรรยาที่แต่งงานถูกต้องตามประเพณีและมีลูกชายด้วยกัน หากเลิกกันจะไม่เป็นผลดีต่อลูก ประกอบกับที่เกดรักสามีมาก จึงตัดสินใจยังไม่เลิก ทางด้านนาถสามีเกดเมื่อได้เจอเกดกับลูก ก็พยายามรับผิดชอบและติดต่อไปมาหาสู่กัน พร้อมทั้งซื้อบ้านให้ทั้งสองอยู่ในกรุงเทพฯ เกดทำการค้าเลี้ยงชีพตนเองและลูกได้ ในช่วงที่นาถเจอกรมหมื่นในชีวิตร คือเมื่อครั้งเกิดเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เขาตัดสินใจไม่เข้าร่วมกับคณะปฏิวัติ สร้างความไม่พอใจให้แก่เนื้อทองมาก หล่อนต้องการให้นาถเข้ากับฝ่ายคณะปฏิวัติเพราะต้องการมีชีวิตที่สุขสบาย อยู่ดีกินดีเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ที่เข้าร่วมด้วย เหตุการณ์ในครั้งนี้ทำให้นาถไม่พอใจมากและเริ่มตีตัวออกห่างจากเนื้อทอง ส่วนเนื้อทองเมื่อเห็นนาถตกต่ำ ไม่ค่อยมีเงินทองมาให้ใช้อย่างสบายแบบเมื่อก่อนก็หนีไปพึ่งพาผู้ชายคนอื่น ส่วนเกดยังคงเป็นห่วงและคอยช่วยเหลือสามี แม้นาถจะมีชีวิตที่ตกต่ำ

ลำบาก ต้องหนีเนื่องจากกระทำการบางอย่างที่เป็นปฏิปักษ์ต่อคณะปฏิวัติ โดยหนีมาอยู่ที่ท้ายสวนบ้านของเกด เกดให้ความช่วยเหลืออย่างดีไม่คิดรังเกียจ ทำให้นาถตระหนกว่า เกดเป็นผู้หญิงที่รักและเหมาะสมกับเขามากที่สุด เมื่อเหตุการณ์ทางการเมืองคลี่คลาย นาถก็สามารถกลับเข้ารับราชการได้โดยได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อน และใช้ชีวิตร่วมกับเกดและลูกกระทั่งถึงบั้นปลายชีวิตอย่างมีความสุข

นวนิยายเล่าเรื่องแบบย้อนกลับ เปิดเรื่องด้วยฉากงานศพของเกด ตัวละครเอกของเรื่อง ก่อนจะย้อนเล่าเรื่องราวชีวิตของผู้วายชนม์ โดยฉายให้เห็นภาพชีวิตตั้งแต่วัยเด็กที่เกิดอาศัยอยู่ที่บ้านท่าหิน กระทั่งแต่งงานมีครอบครัวและสิ้นลมหายใจ นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอเรื่องราวของผู้หญิงในยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในสมัยรัชกาลที่ 7 เป็นหลัก เพื่อฉายภาพของผู้หญิงที่ดีในยุคสมัยของการเปลี่ยนผ่าน

จากเรื่องย่อที่เล่ามาจะเห็นได้ว่า แนวคิดหลักของนวนิยายเรื่องนี้คือ ผู้หญิงที่ดีต้องเป็นผู้หญิงที่ยึดมั่นในคุณความดีและครองตนได้อย่างเหมาะสม แม้จะประสบปัญหาหรืออุปสรรค

อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดหลักของเรื่องราตรีประดับดาวนี้เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติของผู้หญิงที่พึงปรารถนา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือแนวคิดเรื่อง “กุลสตรี” ซึ่งผู้ประพันธ์นำเสนอผ่านตัวละครเกด อย่างไรก็ตาม น่าสนใจว่าความหมายของกุลสตรีที่นวนิยายนำเสนอมีได้มีลักษณะดังเช่นในอดีต ทว่าผู้ประพันธ์ได้ให้นิยามใหม่เกี่ยวกับกุลสตรีไว้อย่างน่าสนใจ ดังจะได้วิเคราะห์ในหัวข้อต่อไป

แนวคิด “กุลสตรี” ในราตรีประดับดาว

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายของ “กุลสตรี” ไว้ว่า “หญิงผู้มีตระกูลและมีความประพฤติดี” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) คำว่า “กุลสตรี” นี้ สอดคล้องกับคำว่า “ผู้ดี” ซึ่งในพจนานุกรมฉบับเดียวกันให้ความหมายไว้ว่า “คนที่เกิดในตระกูลดี, คนที่มีมารยาทดีงาม” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นกุลสตรีหรือสตรีผู้มีตระกูลดีและความประพฤตินี้ ปรากฏในวรรณคดี

ไทยมาแต่โบราณ ตัวอย่างเช่น *กฤษณาสอนน้องคำฉันท์* พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส คำสอนสตรีในเรื่องนี้ได้แสดงแนวคิดความเป็นกุลสตรีโบราณหลายลักษณะ เช่น ผู้หญิงที่ดีจะต้องใส่ใจการบ้านการเรือน ทั้งการเย็บปักถักร้อยและการปรุงอาหาร เคารพและจงรักภักดีต่อสามี ประณินบิตสามีเป็นอย่างดี ไม่ทิ้งหวงสามี เป็นเจ้าบ้านเจ้าเรือนที่ดีของแขกหรือ ไมโลภ รักษาชื่อเสียงของบิดามารดาสามีและวงศ์ตระกูล เป็นเจ้านายที่ดีของผู้ใต้ปกครอง กตัญญูต่อบิดามารดา มีมิตรไมตรีและอุปถัมภ์ผู้อื่น มีคุณธรรม สรรวมกายทุกอริยาบถทั้งในสถานที่และนอกสถานที่ สรรวมวาจา ระมัดระวังการแต่งกาย ไม่แต่งผ้าถักขึ้นสูง

สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา (2542) กล่าวถึงลักษณะของสตรีไทยสมัยจาริต โดยเฉพาะสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นอันสรุปได้ว่า สตรีชนชั้นสูงและสตรีชนชั้นกลางมีหน้าที่สำคัญคือ การเป็นภรรยาและแม่ที่ดี การศึกษาของสตรีมักเน้นการฝีมือ การปรุงอาหาร ดูแลบ้านเรือน และประณินบิตสามี มากกว่าเน้นอักษรวิธี ด้านกิจกรรมยามว่างได้รับการอบรมให้สงบเสงี่ยม มีท่าที่อ่อนน้อมเข้มข้อย และควบคุมสติอารมณ์ของตนเองได้ จากการวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบในนวนิยายเรื่องนี้ ทำให้สามารถสรุปได้ว่า “กุลสตรี” ที่สะท้อนในนวนิยายเรื่องนี้ได้แก่ผู้หญิงที่มีคุณสมบัติและลักษณะดังต่อไปนี้

1. การมีความประพฤติดี

นวนิยายเรื่อง*ราตรีประดับดาว* นำเสนอว่าความเป็นกุลสตรีหรือผู้หญิงที่ดีนั้นไม่จำเป็นต้องมีชาติตระกูลสูง แต่ต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติดี ทั้งกาย วาจา ใจ ชาติตระกูลไม่ใช่เรื่องสำคัญที่จะตัดสินว่าเป็นผู้หญิงดีหรือไม่ดี หากแต่คือความประพฤติและการได้รับการอบรมสั่งสอน ผู้ประพันธ์นำเสนอคุณลักษณะดังกล่าวนี้ผ่านเหตุการณ์ตัวละครเอกของเรื่อง เกิดเป็นตัวละครที่มีพฤติกรรมดี ไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น มีความเรียบง่าย เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ไม่คิดเบียดเบียนและทำร้ายจิตใจผู้อื่น

2. การเป็นลูกที่ดี

ในฐานะลูก นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอให้เห็นว่ากุลสตรีไม่จำเป็นต้องเป็นผู้มีตระกูลสูง แต่ต้องเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ รู้จักเรียนรู้วิชาความรู้จากแม่ ช่วยเหลือเกื้อกูลพี่น้อง มีกิริยาวาจาและความประพฤติเรียบร้อย จิตใจดี เกิดเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติดังกล่าวอย่างครบถ้วน ตัวอย่างเช่น เกิดปฏิบัติตามคำสั่งสอนของแม่ทั้งเรื่องการแต่งกายและความสะอาด ทั้งยังเรียนรู้วิชาความรู้งานบ้านงานเรือนจากแม่ จนตัวเกิดเองแทบจะถอดลักษณะนิสัยและความสามารถมาจากแม่เลย แม่เกิดจะไม่ใช้ผู้หญิงที่แต่งตัวสวยงามสะดุดตา แต่เสื้อผ้าเกิดต้องสะอาดเรียบร้อย งานบ้านงานเรือนเกิดก็สามารถทำได้ทุกอย่าง โดยเฉพาะเรื่องการทำอาหารที่เกิดเรียนรู้มาจากแม่ และได้ช่วยแม่ทำหลายครั้งจนแม่วางใจให้ทำแทนได้ เช่นในตอนที่ต้องทำอาหารเลี้ยงต้อนรับเจ้านายที่มียศใหญ่โตมาจากกรุงเทพฯ แม่ก็วางใจให้เกิดทำอาหารแทน “คราวนี้เนื่องจากแม่เอี่ยมต้องทำพะแนงไก่และแกงควัหม้อใหญ่ จึงมอบหน้าที่ทำขนมครกหน้าเครื่องให้ลูกสาวทำแทน” (ว.วินิจฉัยกุล, 2552 น. 21)

3. การเป็นภรรยาที่ดี

ในฐานะภรรยา นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอให้เห็นว่าผู้หญิงที่จะได้ชื่อว่าเป็นกุลสตรีต้องรู้จักทำงานบ้านงานเรือนอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง รักเดียวใจเดียวและซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อสามี เกิดเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติดังกล่าวนี้อย่างเพียบพร้อม กระทั่งนางเองยังกล่าวถึงเกิด ภรรยาของเขาว่า “นี่คือผู้หญิงที่เรียกได้เต็มปากว่า “นางแก้ว” สำหรับสามีโดยแท้ นอกจากความอดทน ไม่ตีโพยตีพายต่อชะตากรรม หล่อนยังมีหัวใจที่เข้มแข็งและแน่วแน่ต่อผู้ชายเพียงคนเดียว ทั้งที่จะว่าไปแล้ว หล่อนจะเลือกอนาคตบารีนกว่านี้ และผู้ชายอีกสักคนที่ดีกว่าเขา ก็ทำได้โดยไม่มีใครตำหนิตายิน” (ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 544)

4. การเป็นแม่ที่ดี

คุณสมบัติของความเป็นกุลสตรีอีกประการหนึ่ง คือ กุลสตรีในฐานะแม่ ซึ่งในนวนิยายนำเสนอให้เห็นว่า แม่ที่ดีต้องคิดถึงลูกก่อนเสมอ ดังกรณีของเกด เช่น ในคราวที่ลูกของเกดป่วย เกดยอมไม่พาลูกเดินทางไปอยู่กับสามี เพราะเป็นห่วงความปลอดภัยของลูก นอกจากนี้ การคิดถึงลูกยังหมายถึงการยอมทุกสิ่งทุกอย่างที่เห็นว่าสามีมีผู้หญิงอื่น แต่ไม่หย่ากับสามีเพราะเห็นแก่นาคตของลูก ดังเช่นที่เกดไม่ยอมหย่ากับสามี เพราะเห็นอนาคตของลูกสำคัญกว่าความรู้สึกของตนเอง

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า แนวคิดกุลสตรีในนวนิยายเรื่องนี้มุ่งเน้นไปที่ความประพฤติดีของผู้หญิงเป็นหลัก ทั้งในฐานะแม่ ลูก และภรรยา ต่างกับนิยามเดิมของกุลสตรีที่ต้องเป็นหญิงที่มีตระกูลด้วย

ในหัวข้อต่อไปจะวิเคราะห์ว่า ผู้ประพันธ์นำเสนอแนวคิดกุลสตรีด้วยกลวิธีใดบ้าง

กลวิธีการนำเสนอแนวคิด “กุลสตรี” ในราตรีประดับดาว

จากการศึกษาพบว่า ผู้ประพันธ์นำเสนอแนวคิดกุลสตรีด้วยกลวิธีสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ 1. การสร้างตัวละครหลักและตัวละครคู่เปรียบ และ 2. การสร้างปมปัญหาและการคลี่คลายปมปัญหา ดังจะอธิบายต่อไปนี้

1. การสร้างตัวละครหลักและตัวละครคู่เปรียบ

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า ราตรีประดับดาวนำเสนอแนวคิดเรื่องกุลสตรีผ่านตัวละครเอกคือเกด ในการนำเสนอความเป็นกุลสตรีของเกดให้เด่นชัดนั้น ผู้ประพันธ์ได้ใช้การสร้างตัวละครคู่ตรงข้ามอีกตัวหนึ่ง คือเนื้อทอง ซึ่งเป็นตัวละครปฏิปักษ์ของเกด เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างผู้หญิงที่เป็นกุลสตรีกับผู้หญิงที่ไม่พึงประสงค์ได้อย่างเด่นชัด เกดและเนื้อทองนับว่าเป็นตัวละครหลักและตัวละครคู่เปรียบที่มีลักษณะ

แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด อาจสรุปความแตกต่างระหว่างตัวละครทั้งสองที่ผู้ประพันธ์สร้างขึ้นได้เป็นประเด็น ๆ ดังนี้

ชาตกำเนิด

เกต อาศัยอยู่บ้านไร่ที่บ้านท่าหิน ในตำบลหน้าพระลาน จังหวัดเพชรบุรี ฐานะค่อนข้างมีอันจะกิน (ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 10) เป็นลูกพ่อมีและแม่เอี่ยม มีพี่น้องสี่คนเป็นผู้หญิงทั้งหมด มีน้องชายหนึ่งคนแต่ตายตั้งแต่ยังเล็ก น้องที่สนิทกับเกตที่สุดคือเร็น เนื่องจากพี่สาวสองคนแต่งงานออกเรือนไปแล้ว

แม่เอี่ยม แม่ของเกต ตอนเป็นสาวเคยอยู่ในจวนเจ้าเมือง ทำอาหารคาวหวานอย่างบางกอกเป็น (ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 25) ดังนั้น แม่ครอบครัวเกตจะเป็นครอบครัวชาวบ้าน แต่เกตก็ได้รับการถ่ายทอดวิชาการเรือนและการทำอาหารชาววังจากแม่เอี่ยม นอกจากนี้ ตั้งแต่เล็กจนโต เกตได้รับการเลี้ยงดูใกล้ชิดจากแม่เอี่ยมจึงได้รับอิทธิพลจากแม่เอี่ยมอย่างมาก

...แม่เป็นคนสะอาด พิถีพิถันในการแต่งกาย ไม่ปล่อยกะเรื้อกะรังอย่างชาวบ้าน ผมตัดสั้นนั้นเสยเรียบร้อยขี่ผึ้งอยู่เป็นประจำ ...เนื้อตัวของแม่มีกลิ่นหอมกรุ่น ...ความสะอาดมีระเบียบของแม่เห็นได้จากความเป็นอยู่ พื้นกระดานที่แม่นั่งอยู่นั้นถูกขัดถูจนเป็นมัน เพดานไม่มีหยากไยเฝ้าแมงมุม ที่นอนหมอนมุ้งถูกนำออกมาผึ่งแดดเป็นประจำ ไม่เคยปล่อยให้เหม็นอับ ยิ่งอาหารการกินด้วยแล้ว ทุกอย่างสะอาดตั้งแต่ถ้วยชามไปจนกระทั่งตัวอาหาร...

(ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 12)

เมื่อเกตแต่งงานออกเรือนไป เกตสามารถทำงานบ้านงานเรือนได้อย่างที่แม่เอี่ยมสอนไม่มีขาดตกบกพร่อง แม่ครอบครัวเกตจะไม่ใช่เศรษฐีร่ำรวย หรือเป็นผู้มีชาติ

ตระกูลสูง แต่เป็นครอบครัวชนชั้นกลาง ทำการค้าขายที่มีอันจะกิน ไม่เดือดร้อนเรื่องเงินทอง และเป็นครอบครัวที่อบอุ่น ญาติพี่น้องรักใคร่กลมเกลียวกัน

เนื้อทอง เดิมชื่อเนือง ผู้หญิงคนนี้ไม่ปรากฏเทือกเขาเหล่อกอ ตัวหล่อ่นเล่าเพียงว่า บิดาทำงานเป็นลูกจ้างในบริษัทของนายห้างฝรั่ง บิดามารดาเสียชีวิตหมดแล้ว หล่อนอยู่กับสาวใช้ในบ้านเพียงลำพัง ฐานะทางบ้านของหล่อนไม่สู้ดีนัก อาศัยอยู่ในบ้านหลังเล็ก ๆ แต่มีนิสัยชอบโอ้อวดและใช้เงินเกินฐานะของตนเอง เช่นเดียวกับบิดาของหล่อน

...บ้านหลังเล็ก ๆ ใกล้คลองโอ่งอ่าง ...นายอรุณพ่อของเนือง เขาเป็นชายหน้าตาคมสัน วางท่าทางโก้ เวลาออกจากบ้านก็สวมเสื้อนอกนุ่งกางเกงแบบฝรั่ง สมกับทำงานในห้างฝรั่ง ...พูดจาภูมิฐานจนกลายเป็นโอ้อวดเหมือนตัวเองเป็นคนใหญ่คนโต พูดถึงชาวบ้านละแวกเดียวกันอย่างดูแคลน และติดจะเห่อเหิมใช้ของแพงเกินฐานะ เนืองเองมีท่าทีว่าตามรอยบิดาทุกอย่าง

(ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 111)

เนื้อทองต้องการหาผู้ชายที่สามารถเป็นที่พึ่งให้หล่อนได้ โดยไม่สนใจว่าเขาจะมีครอบครัวแล้วหรือไม่

คนสวยอย่างหล่อนถือว่ามีคู่ทั้งทีก็ต้อง...โน่นเนาะ...ได้ตำแหน่งเป็นหม่อมของเจ้านายองค์ไหนสักองค์ หรืออย่างต่ำ ๆ ก็คุณหญิงคุณนาย แต่อย่างว่าละนะ รูปลสวยแต่ไม่รวยทรัพย์ แล้วยังเลือกมาก ก็เลยยังคว่ำใครไม่ได้จนแล้วจนรอด

(ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 109)

ชาติกำเนิดและการเลี้ยงดูในครอบครัวของเกดและเนื้อทองแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ แม้ครอบครัวเกดจะไม่ใช่ครอบครัวที่มีชาติตระกูลสูง แต่เกดได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างดีจากครอบครัวชนชั้นกลางที่ค่อนข้างมีฐานะ ครอบครัวอบอุ่นรักใคร่กลมเกลียวกัน แตกต่างจากเนื้อทองที่เติบโตมาจากครอบครัวที่บ้านแตกสาแหรกขาด พ่อแม่เสียชีวิต โตมาด้วยการเลี้ยงดูจากพี่เลี้ยง ต้องดิ้นรนหาเลี้ยงตนเอง

รูปลักษณ์

เกด เป็นหญิงสาวหน้าตาดี ดวงหน้าอ่อน ผิวใสवलเหมือนแตงร่มใบ (ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 11) ใครเห็นเป็นครั้งแรกก็สะดุดตาจนต้องไปถามว่าสาวสวยนี้เป็นลูกเต้าเหล่าใคร (ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 13) แม้แต่คุณนางเอง เมื่อเห็นเกดครั้งแรกก็ประทับใจทั้งหน้าตาและรสนิยมการทำอาหารของเกด

หญิงอื่นหมิ่นแสบที่เคยเห็นก็หาจับใจเป็นเช่นนี้ไม่ หญิงสาวชาวกรุงสวยงามทันสมัยมีให้เห็นอยู่มาก บางคนสวยสะดุดตากว่านี้เสียอีก แต่ก็ไม่มีผู้หญิงคนไหนที่จับตาจับใจให้มองข้ามไม่รู้เบื่อเท่ากับสาวชาวเมืองเพชรผู้นี้

(ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 238)

ผู้หญิงคนนี้สวยจริง หน้าหวานนัยน์ตาคมเจือโศก ผิวพรรณผุดผ่องมีสง่าราศีไม่รู้ว่าใคร ญาติฝ่ายไหนของเจ้าจอมอำพัน เสื้อผ้าและประกายเพชรที่ประดับอยู่ติดกับผิวเหลืองนวล ก็บอกบ่งว่าไม่ใช่ผู้หญิงสามัญธรรมดา กิริยานี้มนวลมีจังหวะจะโคนน่าดู

(ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 271)

ในด้านรูปลักษณ์ เกิดเป็นตัวละครที่มีความสวยงามมาก ไม่มีใครปฏิเสธได้ในเรื่องนี้ แม้แต่เนื้อทอง เมื่อได้เจออีกครั้งแรกก็ประหลาดใจ เพราะคิดว่าเกิดเป็นสาวชาวบ้านที่เฉิ่มเซยทั่วไป แต่หาเป็นเช่นนั้นไม่

นี่นะหรือเมียบ้านนอกของคุณพี่ ทำไมตั้งแต่หัวจรดเท้าดูเพริศพรึงยิ่งกว่าลูกผู้ดีมีสกุลหลาย ๆ คนที่เคยเห็นมาด้วยซ้ำ จะมีก็แต่สำเนียงพูดเท่านั้น ที่บอกบ่งว่าไม่ใช่ชาวพระนคร

(ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 277)

นอกจากความสวยงามของเกดที่ทุกคนต่างยอมรับแล้ว กิริยามารยาทและการแต่งกายของเกด ก็ทำให้สาวชาวพระนครอย่างเนื้อทองต้องยอมรับว่าหล่อ่นประเมินเกดผิดไปจากความเป็นจริงมาก

ผู้หญิงบ้านนอกที่หล่อ่นเคยดูถูกอยู่เสมอมา เอาเข้าจริงแล้วไม่มีความเป็นบ้านนอกให้เห็นตรงไหนเลยทั้งเนื้อทั้งตัว แม้มองด้วยอคติเพียงใดก็จำต้องยอมรับว่าหญิงต่างจังหวัดคนนั้นเป็นผู้หญิงสวย สวยจนไม่น่าเชื่อ สวยทั้งหน้าตาผิวพรรณทรวดทรงองค์เอว ยังคงอรชรไม่แพ้สาว ๆ กิริยามารยาทก็ดูเรียบร้อยไม่ขัดตา ถ้าหากว่าสามีหล่อ่นจะหยิบยกขึ้นมาเชิดชู้ก็ทำได้โดยไม่อายเพื่อนฝูง

(ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 302)

เกดนั้นเป็นตัวละครที่มีความงาม กิริยามารยาทและการแต่งกายเหมาะสมสร้างความเจริญตาแก่ผู้พบเห็น และทำให้เกิดเป็นที่รักของผู้ใหญ่และเพื่อน ๆ ของนางได้ไม่ยาก

เนื้อทอง เป็นหญิงสาวที่มีความมั่นใจในตัวเองสูง มีรูปโฉมงดงาม ประกอบกับหล่อเป็นคนที่ขึ้นชื่อเรื่องความรักสวयरักงามตั้งแต่ยังเล็ก ในวัยเพียงสิบขวบ เนื้อทองพิถีพิถันผัดแป้งให้หน้าขาวนวล หางเปียของหล่อต้องถักเรียบเป็นมันไม่มีกระดิก ผูกด้วยโบสีเข้ากับผ้านุ่ง เสื้อลงแป้งรัดเรียบไม่มีรอยยับ (ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 111) หล่อจึงได้ชื่อว่าสวยกว่าเพื่อนทุกคนในกลุ่ม

เจ้าหล่อเป็นหญิงสาวผิวผ่อง ร่าเริงอวบออรชร แลดูโดดเด่นแต่ไกลด้วยสีเสื้อแพรขาวสะอาด ทั้งเนื้อแนบตัว แขนสั้นแค้ไหล่ กลัดดอกกุหลาบแดงดอกใหญ่ไว้ติดขอบคอเสื้อ ทาบกลีบบนเนินอกขาวสลับ ส่วนผ้าขึ้นเป็นไหมสีแดงเข้ม ผมตัดสันตามสมัยนิยม ดำเป็นมันและหยักเป็นลอนลึกเหนือหน้าผาก ... ดวงหน้ารูปไข่และนัยน์ตาคมหวาน

(ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 106)

...สวยสะดุดตา จริตกิริยา เชิญชวนเหลือแสน ความสวยของหล่อไม่ผิดอะไรกับกุหลาบแดงบาดตา ชูดอกออรชรอยู่เหนือดอกไม้ธรรมดาสามัญอื่น ๆ

(ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 108)

เนื้อทอง ตัวละครคู่เปรียบกับเกต เป็นหญิงสาวที่มีความงามเช่นเดียวกันกับเกต แต่ลักษณะในการบรรยายความงามของทั้งคู่แตกต่างกัน กล่าวคือ เกตผู้เป็นตัวละครเอกมีความงามตามธรรมชาติ สวยสมวัย ไม่ต้องปรุงแต่งมากมาย งามแบบหญิงสาวเรียบร้อยมองเพลินตา ไม่สวยแบบฉูดฉาด ผิดกับเนื้อทองที่ผู้ประพันธ์บรรยายไปในทางตรงกันข้าม คือมีความงามอย่างโดดเด่น ประกอบกับการแต่งตัวที่ทันสมัย สวยอย่างมองครั้งแรกก็สะดุดตา

ลักษณะนิสัย

เกด หญิงสาวผู้มีกิริยาวางจาและความประพฤติเรียบร้อย จิตใจดี ได้รับการอบรมสั่งสอนจากบิดามารดาอย่างดี เติบโตมาจากครอบครัวที่อบอุ่น

เกดไม่ใช่ลูกขุนนางตระกูลเก่ามีเชื้อสายใหญ่โตก็จริง แต่กิริยาวางจาและความประพฤติของหล่อนบอกบ่งว่าหล่อนมาจากพ่อแม่ที่รู้จักอบรมเลี้ยงดูลูก และตัวหล่อนเองก็รู้จักวางตัวให้เหมาะสม ไม่มากไม่น้อยจนเกินไป

(ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 292)

เกดเป็นที่รักของคนรอบข้าง เนื่องจากหล่อนเป็นคนจิตใจดี มีเมตตาต่อผู้อื่น

คุณนายเกดอีกคนใจดี ไม่เคยถือเนื้อถือตัว เวลาทำอะไรค่อย ๆ ก็ต้องแบ่งเอาไว้ให้พวกไพร่กินด้วย ไม่เคยรังเกียจจริงจน นางแน้มถึงรักของมันหนักทีเดียว มันว่าถึงไม่ได้รับใช้อีก มันก็จะไปหาที่บ้านทำหิณไม่ทอดทิ้งนายมันหรอก

(ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 161)

เกदनั้นเมื่อเข้าไปอาศัยอยู่ในบ้านเจ้าจอมอำพัน เมื่อครั้งไปตามหานาง มีโอกาสได้รู้จักกับณัฐ น้องชายของเจ้าจอม ณัฐมีปัญหากับภรรยามาตลอด เมื่อเขาได้เห็นและรู้จักเกดครั้งแรกก็เกิดความรู้สึกประทับใจในกิริยามารยาทและหน้าตาของเกด แต่เกดไม่รู้สึกละอายใจเหมือนหล่อนมีความเห็นอกเห็นใจภรรยาของณัฐในฐานะที่เป็นผู้หญิงด้วยกัน

(ณัฐ) ผู้ชายคนนี้นอกจากเกดไม่เคยคิดอื่นไกล นอกจากถือว่า เป็นมิตร เป็นคนที่แสดงน้ำใจต่อหล่อนในยามคับแค้นใจแล้ว เกดก็ยังไม่เคยลืมน้ำหอมทุกข์ของภรรยาเขา สุหร่ายไม่มีความสุขในชีวิตสมรส เกดดูออก เกดจึง

ไม่ประสงค์จะเข้าไปเพิ่มทุกซีให้ลูกผู้หญิงด้วยกันมากไปกว่านี้ ถึงหล่อนแยก
ทางจากณัฐ หล่อนก็อาจจะอาศัยอาวรณ์สามีอยู่ไม่มากนักน้อย

(ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 374)

หลังจากที่นางซื้อบ้านให้เกดและลูกอยู่ที่บางโพ เกดก็ตั้งหน้าตั้งตาทำมาค้าขาย
อย่างขยันขันแข็ง ทำให้เกดมีชีวิตความเป็นอยู่ที่มั่นคง สามารถเลี้ยงตนเองและลูกได้

บ้านที่บางโพนั้นจะถูกโฉลกกับเกดอย่างที่พ่อแม่ของเกดเคยออกปาก
หรือเป็นความวิริยอุตสาหะของเกดเองก็ตาม ตั้งแต่มาอยู่ เกดก็รู้สึกตัวเองมี
ความมั่นคงในชีวิตมากขึ้นอย่างทันตาเห็น

(ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 390)

เกดเป็นหญิงสาวที่มีความจงรักภักดีและซื่อสัตย์ต่อสามี แม้สามีทำผิด แต่เมื่อ
เขาได้รับความเดือดร้อน เกดก็พร้อมที่จะยื่นเคียงข้างและให้ความช่วยเหลือสามี รักสามี
จากใจจริง ไม่ได้หวังผลประโยชน์อันเกิดจากหน้าที่การงานของสามี ความเป็นผู้ใหญ่
สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างชาญฉลาด

การสะบัดสะบั้งตีโพตีพาย ไม่มีเสียละในนิสัยของเกด ถ้าหากว่า
หล่อนทำอย่างนั้นก็ง่ายที่จะจ้อ เหมือนอย่างเข้าง้อเนื้อทองมาแล้วไม่รู้ว่าก็ร้อย
ครั้ง แต่นี่ นางอดรู้สึกไม่ได้ว่าเขามาเจอคนจริงเข้าแล้ว ในตัวหญิงสาวร่าง
อ้วนแอ้น กิริยาอ่อนโยน แต่หัวใจราวกับเพชรอย่างที่เขาเคยนึกชมแกมขวาง
มาแล้วหลายหน เขารู้ว่าหล่อนยังรักเขาอยู่ ตามที่หล่อนไม่แสดงความโกรธ
แค้นชิงชัง ไม่ทำให้ญาติพี่น้องและบริวารกระด้างกระเดื่องเหมินหมางจากเขา ก็
แสดงอยู่แล้วว่ากลับหลังเขา แม่เกดยังมีเยื่อใย

(ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 434)

เกิดและเนื้อทองมีลักษณะนิสัยที่ต่างกันอย่างชัดเจน ในขณะที่เกิดเป็นผู้หญิงที่มีความเรียบง่าย ใช้ชีวิตไม่หวือหวา มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ขยันและตั้งใจทำมาหากินด้วยตนเอง แต่เนื้อทองเป็นคนค่อนข้างเห็นแก่ตัว มักตัดสินใจทำอะไรโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น รักความสบาย ไม่ชอบทำมาหากินด้วยตนเอง ชอบทำตัวเองให้โดดเด่นกว่าเพื่อน ๆ จึงไม่ค่อยมีเพื่อนที่จริงใจ

สถานภาพภรรยา/แม่

เกิดเป็นภรรยาและแม่ที่ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ เมื่อครั้งอยู่กับสามีที่เพชรบุรี เกิดทำหน้าที่ในบ้านอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ปฏิบัติตนเป็นที่รักของบ่าวไพร่และคนในบ้าน

หญิงสาวร่างอ้วนอั้นอรชร ผิวสะอาดในเครื่องแต่งกายเรียบ ๆ เสื้อผ้าขาวและซิ่นสีเขียวจาง สาละว่นกับการใช้ผ้าซิ่นพื้นนี้ว่า ค่อย ๆ สอดขีดไปตามลายฉลุอ่อนสลวยเหนือตุ้กระจกด้วยความระมัดระวัง จนหมดฝุ่นละอองที่จับอยู่ตามช่องเล็กช่องน้อยเหล่านั้น เมื่อเสร็จแล้ว งานต่อไปที่จะทำก็คือเช็ดบานกระจกจนใสสะอาดหมดจดทุกซอกทุกมุม

(ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 68)

เมื่อเกิดคลอดลูกคนแรก ลูกสุขภาพไม่ค่อยแข็งแรง สามีได้รับคำสั่งให้ไปรับราชการที่เมืองหมากแข้ง อุดรธานี การเดินทางค่อนข้างลำบาก เกิดจึงตัดสินใจกลับบ้านที่ท่าหิน เพื่อเลี้ยงลูกให้แข็งแรง แล้วจึงค่อยตามสามีไปอยู่ด้วยกัน นับว่าเป็นการตัดสินใจที่คำนึงถึงความปลอดภัยของลูกเป็นหลัก และเมื่อครั้งที่เกิดทราบว่าสามีอยู่กินกับเนื้อทอง เกิดคิดว่าสามีไม่มีเยื่อใยกับตนแล้ว เมื่อเกิดจะเลิกกับสามี แต่คุณจอมเตือนสติให้เกิดคิดถึงลูกเป็นหลัก เกิดจึงตัดสินใจตามที่คุณจอมบอก คือยังไม่เลิกกับสามี

ถ้าแม่เกิดไม่เลิกกับเจ้าคุณ ลูกชายแม่เกิดก็จะได้ชื่อว่าเป็นถึงลูกชายของพระยาวิเศษสิงหนาท โก้น้อยไปเสียเมื่อไหร่ ต่อไปก็ได้เล่าเรียนเป็นนายร้อยห้อยกระบี่เหมือนพ่อ ได้สืบวงศ์ตระกูล เป็นหน้าเป็นตา แล้วแม่เกิดจะไปตรอยบัวให้ลูกตัวเองหมดโอกาสเสียทำไมเล่า

(ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 309)

แม้สามีจะทำผิดต่อเกิด แต่เมื่อทราบว่ามีชีวิต เกิดก็เสียใจอย่างมาก เกิดไม่ได้สนใจเรื่องหน้าที่การงานของนางเท่ากับเรื่องความเป็นอยู่และจิตใจของเธอ เพราะเกิดรักนางอย่างแท้จริง ผิดกับเนื้อทองที่เมื่อนางมีเงินทองเลี้ยงดูหล่อนก็ทำดีด้วย แต่เมื่อเขาตกอับ เนื้อทองกลับหนีห่างเอาตัวรอดคนเดียว และเนื้อทองกลัวว่าความคิดทางการเมืองของนางจะทำให้ตัวหล่อนลำบาก หล่อนจึงไม่อยากจะข้องเกี่ยวกับนาง เนื้อทองต้องการเพียงคนที่สามารถเลี้ยงดูให้เงินทองและความสบายกับหล่อนได้เท่านั้น หล่อนไม่ได้รักนางอย่างแท้จริง

หัวใจของเกิดหนักอึ้งด้วยความโศกสลด สำหรับคนเป็นเมียแล้วไม่สำคัญหรอกว่าคุณนางจะเข้ากับฝ่ายไหน ขอแต่ให้รู้ว่าสามียังมีชีวิตอยู่ นี่ต่างหากสำคัญที่สุด แม้ว่าคุณนางจะได้ชื่อว่าเป็นกบฏ มีโทษหนักหนาสาหัส เกิดก็ยังมีความหวังหล่อเลี้ยงว่าจะได้พบหน้ากันอีกสักครั้ง

(ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 507-508)

ชะตากรรม

เกิด ใช้ชีวิตครอบครัวยุกับนาง และมีลูกด้วยกัน 3 คน นางรับราชการเป็นพระยาวิเศษสิงหนาท ส่วนเกิดได้รับบรรดาศักดิ์เป็นคุณหญิงวิเศษสิงหนาท

เนื้อทอง ใช้ชีวิตบ้านปลายในห้องแถวเล็ก ๆ กับผู้ชายคนหนึ่งที่มีสภาพผอมเกร็ง สักลายพร้อยตลอดกล้ามเนื้อและแผ่นอก ผมหยิก ผิวดำเกรียมกร้าน (ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 581) ติดเหล้า ทั้งคู่ทะเลาะวิวาทกันเป็นประจำ

เสียงทะเลาะทู่เมียงกันแว่ว ๆ ดังมาจากห้องแถวเล็ก ๆ ริมนน ...มีเสียงผรุสวาทของผู้หญิงแหลมก้องเพราะโทสะ และเสียงผู้ชายร้องด่าตอบอย่างหยาบคาย

ผู้หญิงคนหนึ่งผลักประตูห้องแถวเล็ก ๆ ออกมา แสงไฟภายในสาดส่องร่างในโน้สรงสีดูฉูดฉาด และเสื้อคอกระเช้าแบบชาวบ้าน หล่อนเหลียวไปมองชายผู้โซเซตามมาติด ๆ

แสงไฟสาดจับด้านข้างของดวงหน้า มีร่องรอยความสวยอยู่บ้าง หากทรุดโทรมเกินวัย รูปทรงของหล่อนก็เช่นกัน ทรวงอกในเสื้อคอกระเช้าดูหย่อนคล้อยราวกับอายุสักสี่สิบปี

(ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 581)

2. การสร้างปมปัญหาและการคลี่คลายปมปัญหา

การสร้างปมปัญหาและการคลี่คลายปมปัญหาเป็นอีกกลวิธีหนึ่งที่ผู้ประพันธ์ใช้เพื่อนำเสนอแนวคิดกุสตรีนในเรื่องให้ชัดเจน ปมปัญหาหรือเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในเรื่องมี 2 เหตุการณ์ใหญ่ ๆ คือ เหตุการณ์ตอนต้นเรื่องที่เกดจำเป็นต้องแยกจากสามีคือคุณนาถ คุณนาถได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็นพันโท พร้อมกับได้รับคำสั่งให้เดินทางไปรับตำแหน่งใหม่ที่เมืองหมากแข้ง

“คำสั่งย้ายจากกระทรวงกลาโหมตกมาถึงแล้วละ ให้พันโทพระนเรนทร์รักษาเดินทางรับตำแหน่งใหม่ที่เมืองหมากแข้ง ฉันท้องไปรายงานตัวรับคำสั่งที่กระทรวงกลาโหมเสียก่อน แล้วจึงจะออกจากพระนครไปหมาก

แข่ง หนทางทुरกันดาร ขึ้นรถไฟ ลงเรือ เดินป่าผ่านดงพญาไฟไปจนเกือบจะถึง
แม่น้ำโขง...แม่เกิด ฉันทังไม่รู้เลยว่าเอาลูกกับแม่เกิดไปด้วยได้อย่างไร”

(ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 91)

เนื่องจากการเดินทางที่ยากลำบาก ประกอบกับสุขภาพของลูกที่เพิ่งคลอดไม่
แข็งแรง เกิดจึงไม่สามารถเดินทางไปรับราชการที่ต่างจังหวัดพร้อมกับสามีได้ เพราะลูก
อาจจะมียันตรายถึงชีวิต

“ลูกร่างกายอ่อนแอ ทุกครั้งที่อุ้มลูก เกิดอดกลั้นไม่ได้ว่าไม่น่าที่ได
นาที่หนึ่ง ชีวิตน้อย ๆ นั้นอาจหลุดลอยออกจากอ้อมอกของแม่ไปจนชั่วชีวิต...”

(ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 93)

เกิดจึงตัดสินใจกลับไปอยู่บ้านของแม่เพื่อดูแลสุขภาพลูกให้แข็งแรง แล้วจึงค่อย
เดินทางตามสามีไปรับราชการ การตัดสินใจครั้งนี้เกิดคิดทบทวนอยู่หลายครั้ง เพราะใจก็
อยากเดินทางไปพร้อมกับสามีเพื่อใช้ชีวิตครอบครัวร่วมกัน แต่เกิดก็ต้องคำนึงถึงสุขภาพ
ของลูกที่เพิ่งเกิด จึงใจแข็งบอกถึงการตัดสินใจของตนให้สามีได้รับรู้

“เรื่องนี้เป็นเรื่องที่พูดกันมาหลายครั้งแล้ว นับแต่วันแรกที่คุณนาถ
บอกว่าการโยกย้ายไปรับตำแหน่งใหม่ ในตอนแรกก็พะว้าพะวังว่าจะทำ
อย่างไรดี ที่แรกว่าจะหอบหิ้วกันเดินทางไปสามคนพ่อแม่ลูก แต่เกิดเองเมื่อ
มองดูลูกน้อยแล้วก็สำเหนียกด้วยความอดอันตันใจ กลัวว่าร่างกายบอบบาง
อ่อนแอของลูกจะทนลำบากตรากตรำในการเดินทางครั้งนี้ไม่ได้”

(ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 95)

นาถให้สัญญากับเกิดอย่างดีว่า “ไปถึงโน่น ถ้าเห็นว่าทางโน้นไม่ลำบาก จนเกินไป จะส่งคนมารับเธอกับลูกไปอยู่ด้วยกัน” (ว.วินิจฉัยกุล, 2552, น. 95) แต่เมื่อเวลาผ่านไป นาถกลับล้มคำสัญญาที่ให้ไว้กับเกิด และนอกใจไปอยู่กับเนื้อทองภรรยาน้อยที่เจอกันในกรุงเทพฯ ไม่มารับเกิดกับลูกไปอยู่ด้วยกัน ทำให้ครอบครัวเกิดความแตกแยก อีกเหตุการณ์หนึ่งที่เป็นปมปัญหาสำคัญคือ เหตุการณ์ทางการเมืองอันเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดและนาถได้กลับมาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันด้วย จากเรื่องจะเห็นว่า นาถอยู่กับเนื้อทองมาเป็นระยะเวลานาน แม้เนื้อทองจะประพฤติตนไม่เหมาะสม แต่นาถก็ยังไม่สามารถออกห่างจากเนื้อทองได้ แต่เมื่อเกิดความขัดแย้งทางอุดมการณ์ในเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ทั้งคู่มีความคิดเห็นทางการเมืองไม่ตรงกัน กล่าวคือ นาถไม่ต้องการเข้ากับกลุ่มคณะราษฎร แต่เนื้อทองต้องการให้นาถเข้าร่วมกับกลุ่มคณะราษฎร เพื่อหน้าที่การงานจะได้ก้าวหน้าและเป็นใหญ่เป็นโต มีเงินทอง สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสุขสบาย เมื่อเกิดความขัดแย้งในครั้งนี้ นาถจึงตัดสินใจตัดขาดกับเนื้อทองและกลับไปอยู่กับเกิด ผู้หญิงที่คอยเป็นห่วงและช่วยเหลือยามนาถลำบาก และใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเรื่อยมา

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

ผลการศึกษาในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ราตรีประดับดาวเป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เชิงชีวประวัติที่น่าเสนอแนวคิดเรื่องกุลสตรีในยุคสมัยของการเปลี่ยนผ่าน เพื่อแสดงให้เห็นลักษณะของกุลสตรีหรือผู้หญิงที่ดีว่าควรมีคุณสมบัติอย่างไร ผ่านกลวิธีการประพันธ์ 2 ประการ ได้แก่ 1. การสร้างตัวละครหลักและตัวละครคู่เปรียบ เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างผู้หญิงที่ดีและผู้หญิงที่ไม่ดี และ 2. การสร้างปมปัญหาและการคลี่คลายปมปัญหา

เมื่อพิจารณาฉากของนวนิยายเรื่องนี้ซึ่งอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 7 ซึ่งเป็นช่วงที่สยามเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ เนื่องจากการเข้ามาของอิทธิพลจากชาติตะวันตก จากการเป็นรัฐจารีตสู่การเปลี่ยนแปลงเป็นรัฐสมัยใหม่ ซึ่งสถานภาพทางสังคมและความเท่าเทียม

ทางเพศของผู้หญิงเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งที่ถูกใช้เป็นมาตรวัดระดับความก้าวหน้าของแต่ละสังคมตามมโนทัศน์เรื่องอารยธรรม (civilization) ของตะวันตก เนื่องจากผู้หญิงถูกคำนึงถึงในฐานะที่เป็นตัวแทนของความศิวิไลซ์ (สุรเชษฐ์ สุขลาภกิจ, 2561, น. 28) ทั้งยังเป็นช่วงที่เกิดเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย อาจกล่าวได้ว่า ผู้ประพันธ์สร้างให้เกิดเป็นตัวแทนของผู้หญิงในยุคที่สยามเปลี่ยนผ่านเข้าสู่โลกสมัยใหม่ นวนิยายแสดงให้เห็นคุณสมบัติของผู้หญิงที่ดีว่าต้องมีความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อสามี นอกจากนี้ยังต้องสามารถพึ่งพาตนเองและเป็นที่พึ่งให้กับสามีได้ จึงจะทำให้ครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ผู้หญิงที่ดีจะสามารถทำให้ครอบครัวผ่านวิกฤตไปได้ เพราะผู้หญิง (ภรรยา) เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ครอบครัวสามารถดำรงอยู่ได้ สามารถมีชีวิตและครองตนได้อย่างดีงาม ประกอบกับบริบทสังคมในช่วงที่ประพันธ์นวนิยายเรื่องนี้ คือช่วง พ.ศ. 2540-2545 อันเป็นช่วงที่สังคมตระหนักเรื่องสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงในฐานะผู้นำในสังคมที่สามารถทัดเทียมผู้ชาย กล่าวคือ จากแต่เดิมที่ผู้หญิงมักไม่ได้รับโอกาสในการทำงานรับราชการ หรือเป็นหัวหน้าในองค์กรต่าง ๆ ผู้หญิงเริ่มได้รับการศึกษาและได้รับการยอมรับให้ดำรงตำแหน่งบริหารงานหน่วยงานต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น บริบทสังคมเหล่านี้ น่าจะส่งอิทธิพลต่อผู้ประพันธ์ในการสร้างนวนิยายเรื่องราตรีประดับดาวด้วย

เมื่อพิจารณาชื่อนวนิยายคือราตรีประดับดาวแล้ว จะพบว่าคำนี้เป็นชื่อเพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว อันเป็นสมัยที่เป็นฉากในนวนิยายเรื่องนี้ ในเนื้อเรื่อง เพลงราตรีประดับดาวเป็นเพลงกล่อมเรือนหอของเกดและนาค อย่างไรก็ตาม การตั้งชื่อนวนิยายว่าราตรีประดับดาวยังมีนัยความหมายที่สัมพันธ์กับแนวคิดสำคัญของเรื่องอีกด้วย กล่าวคือ เนื้อร้องในวรรคที่ว่า “หอมดอกราตรี แม่ไม่สดสี แต่หอมดีน้ำนม เหมือนางมน้ำใจ แม่ไม่ขำคม กิริยาน่าชม สมใจจริงเอย” ซึ่งเป็นการพรรณาลักษณะของดอกกราดรีนั้น น่าจะเปรียบกับเกดได้ในหลายนัย ด้านลักษณะภายนอก ดอกกราดรีมีสีขาว ไม่ใช่ดอกไม้ที่ขึ้นชื่อเรื่องความสวยงามบาดตา เหมือนกับความสวยของเกดที่อาจจะไม่เป็นที่สะดุดตาหรือสวยแบบโดดเด่นฉูดฉาด แต่เป็นผู้หญิงที่

ยิ่งมองยิ่งสวย มองได้ไม่มีเบื่อ และในอีกด้าน ดอกราตรีส่งกลิ่นในยามกลางคืนที่มีดมิดไม่มีแสงสว่าง ในที่นี้ ราตรีน่าจะหมายถึงสถานการณ์ในเรื่องที่สามี่เห็นคุณค่าของเกดในยามที่ตกทุกข์ได้ยาก กล่าวคือ เกดสามารถช่วยเหลือสามี่ในยามที่สามี่ต้องการความช่วยเหลือ ไม่เคยคิดที่จะตีตัวออกหากหรือทอดทิ้งสามี่ โดยนัยนี้ เกดจึงเปรียบได้กับดอกราตรี ที่ไม่ได้สวยฉูดฉาด แต่มีกลิ่นหอมชวนใจในยามราตรีซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของช่วงเวลาแห่งความยากลำบาก

เมื่อพิจารณาความหมายของกุลสตรีที่นำเสนอในนวนิยายเรื่องนี้ ในแง่หนึ่งอาจกล่าวได้ว่า มีพัฒนาการต่างกับแนวคิดกุลสตรีในอดีต เช่น ในขณะที่ผู้หญิงในชนบจาริตต้องพึ่งพาสามี่ อยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน เป็นแม่บ้านแม่เรือน แต่นวนิยายเรื่องนี้ได้นำเสนอว่า ผู้หญิงสมัยใหม่เลี้ยงดูตัวเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาสามี่ดังผู้หญิงในอดีต ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นคุณสมบัติของตัวละครผู้หญิงในนวนิยายเรื่องอื่น ๆ ของ ว.วินิจฉัยกุลด้วย เช่น ลออ อร จากนวนิยายเรื่องมาลัยสามชาย อย่างไรก็ตาม ในอีกแง่หนึ่ง ความหมายของกุลสตรีในนวนิยายนี้ก็ยังคงสืบทอดจาริตและค่านิยมเดิม ๆ อยู่ เช่น ผู้หญิงต้องเป็นลูกที่ดี มีวิชาความรู้ ต้องมีวิชาการบ้านการเรือน สืบทอดความเป็นแม่และเมียที่ดี ซึ่งเป็นลักษณะที่สอดคล้องกับนวนิยายเรื่องอื่น ๆ ของ ว.วินิจฉัยกุล จึงอาจกล่าวได้ว่า ความเป็นกุลสตรีในทรศนะของ ว.วินิจฉัยกุล มีลักษณะแบบ “ก้าวหน้าอยู่ในกรอบ”

รายการอ้างอิง

- พรพิไล ธรรมชูโชติ. (2543). *วิเคราะห์นวนิยายของ ว.วินิจฉัยกุล เรื่องรัตนโกสินทร์และ
สองฝั่งคลอง* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554* (พิมพ์ครั้งที่
2). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วรางคณา ทวีวรรณ. (2552). *ความขัดแย้งทางสังคมในนวนิยายของ ว.วินิจฉัยกุล*
(วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ว.วินิจฉัยกุล. (2552). *ราตรีประดับดาว* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: ทรีบีส์.
- ศศิพรหม มัธยัสถ์สุข, มัลลิกา มัสตูดี และสมเกียรติ วัฒนาพงษากุล. (2556). *วิถีชีวิต
และค่านิยมของคนไทยสมัยรัชกาลที่ 7 ถึงรัชกาลที่ 8 ในนวนิยายของ ว.
วินิจฉัยกุล* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช,
นนทบุรี.
- สุรเชษฐ์ สุขลาภกิจ. (2561). *ผัวเดียวเมียเดียว: อาณานิคมครอบครัวยุคในสยาม*. กรุงเทพฯ:
มติชน.
- สุนิฐา กำเนิดทอง. (2557). *กลวิธีการประพันธ์ในนวนิยายของ ว.วินิจฉัยกุล ช่วง พ.ศ.
2545-2554* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา. (2542). *การแต่งกายสตรีกับหัตถกรรมผ้าทอในสังคมไทย สมัย
รัตนโกสินทร์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.